

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE SİYASİ LİDERLİĞİN TEORİK OLARAK GELİŞİMİ

Mehmet Ali BOZDUMAN*

ORCID ID: 0000-0002-9420-6350

Öz: Bu çalışmanın amacı geçmişten günümüze siyasi liderliğin teorik olarak gelişimini araştırmaktır. İnsanlık tarihi kadar eski bir geçmişi bulunan, asırlardır üzerinde tartışılan, önemi giderek artan ve hala güncel olma özelliğini sürdüren liderlik konusu pek çok açılarla değerlendirilmiş ve her açıdan ilgi çekmiştir. Toplumlar ve organizasyonlar sıra dışı, örnek teşkil eden usta liderlerin azlığı sebebiyle çeşitli problemlerle karşılaşmaktadırlar. Yaşadığımız dönemde var olan, hızlı değişim, belirsizlikler, siyasi ve finansal çalkantılar nedeniyle değişimi yönlendirecek, rehberlik yapacak ve ufuk açacak liderlere geçmiş dönemlere oranla daha fazla gereksinim duyulmaktadır. Geleceği inşa etmek ve bugünü kurtarmak için yeni, etkin ve güçlü bir lider kuşağının varlığına ve bu liderlerin her yerde tesirini göstermesine ihtiyaç vardır. Siyasi liderliğin arka planı, siyaset kadar eskiye dayanmaktadır. Çok eski zamandan beri insan; siyasi otoriterin temel argümanlarının bir toplum yapısı içerisinde neler olduğu veya olması gerektiğini, kimin yönettiğini ve yönetmesi gerektiğini, toplumsal yapının kurallarının ve siyasetinin tespit edilmesindeki etkiyi, bazı bireylerin niçin ve nasıl kontrolü altına aldığını ve diğerlerinin bunu neden gerçekleştiremediğini tartışmış, sorgulamış, kurgulamaya çalışmıştır. Siyasi liderliğe yönelik gerçekleştirilen araştırmalar, siyasette gücün kaynağı ile ilintili bir şekilde, siyasi liderliğin ne tür özellikler taşıması gerektiği üzerinde yoğunlaşmış ve odaklanmıştır. Son dönemlerde hızlı bir biçimde artan şekilde, bireylerin siyasi tercihlerinde ideoloji, program ve tüzükler yerine somut siyasi ürünler şeklinde ön plana çıkan lider, vaatler ve adaylar gibi unsurların daha çok etkili olduğu dikkat çekmektedir. Bunların içerisinde özellikle

* Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi, kaenu81@hotmail.com

Geliş Tarihi: 06/08/2020

Kabul Tarihi: 13/09/2020

de siyasi lider, insanların tercihlerini, eğilimlerini, tutumlarını etkileyen unsurların arasında daha çok öne çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Liderlik, Siyasi Liderlik, Siyasi Liderlik Tipleri, Siyasi Lider Özellikleri.

THEORETICAL DEVELOPMENT OF POLITICAL LEADERSHIP FROM PAST TO TODAY

Abstract: The aim of this study is to investigate the theoretical development of political leadership from past to present. The issue of leadership, which has a history as old as human history, has been discussed for centuries. This issue, which continues to be up-to-date and has an increasing importance, has been evaluated in many ways and has attracted attention from every angle. Societies and organizations are faced with various problems due to the scarcity of excessive, exemplary master leaders. In the period we live in, due to rapid change, uncertainties, political and financial turmoil, there is a greater need for leaders who will steer, guide and open a horizon compared to previous periods. In order to build the future and save the present, there is a need for a new, effective and powerful generation of leaders to have an impact everywhere. The background of political leadership is as old as politics. Since ancient times people discussed and questioned and tried to construct; what are the basic arguments of political authority or what it should be in a social structure, who rules and who should lead, what is the effect of determining the rules and politics of the social structure, why and how some individuals take control what he applied and why others could not. Studies on political leadership have focused on the characteristics of political leadership, in relation to the source of power in politics. It is noteworthy that leaders, promises and candidates are much more influential in the political choices of individuals, rather than ideology, programs and regulations in recent years. Among these, the political leader stands out the most important factor that affect people's preferences, tendencies and attitudes.

Keywords: Leadership, Political Leadership, Political Leadership Types, Political Leader Traits.

GİRİŞ

Liderlik konusu, sadece siyasetin değil, sosyal bilimlerdeki pek çok alanın popüler çalışma konularından biri olmuştur. Liderlikle ilgili çalışmalar incelendiğinde, büyük çoğunluğunun özellikle işletme, yönetim ve organizasyon alanlarında üretildiği ve işletmeler arası rekabette liderliğin rolü, işletmelerdeki verimliliğin artırılmasında

liderliğin rolü gibi konuların oldukça popöler olduğu görölmektedir. Bunun dışında da örgüt ya da kurumların yönetimiyle ilgili yapılan çalışmaların birçoğunda liderliğin önemli bir inceleme konusu olduğu görölmektedir.

Siyasi liderlik, siyaset kadar eski bir konudur. İlk çağlardan bu yana insan; siyasi otoriterin temel argümanlarının toplumsal yapı içerisinde neler olduğu ya da olması gerektiği, kim tarafından yönetildiğini ya da yönetmesi gerektiği, sorularının yanıtlarını ve bir kısım kimselerin toplumsal yapının kurallarının ve siyasetinin tespit edilmesindeki istisnai gücü niçin ve nasıl kontrolüne aldığını, tatbik ettiğini ve diğer bireylerin bunu niçin gerçekleştiremediğini sorgulamış, tartışmış, kurgulamak istemiştir. Tüm bu sorular, siyaset biliminde olduğu kadar siyasi düşünceden sosyolojiye kadar, siyaset bilimi çalışmalarına kaynaklık eden pek çok farklı disiplinin de çalışma konusu olmuştur.

Siyaset sahasındaki liderlik araştırmalarının önemli bir kısmı, liderin niteliklerine odaklanmış, yapılan çalışmaların birçoğu da biyografi, otobiyografi türünden çalışmalar olup, siyasi liderliğin bütün yönlerine odaklanılarak ele alındığı araştırmaların ise sayıca oldukça az olduğu dikkat çekmektedir.

Çalışmada siyasi liderlik kavramı, siyasi liderlik özellikleri, siyasi liderlik tipleri, geçmişten bugüne siyasi liderlik ve siyasi liderlik üzerine yapılan çalışmalar üzerinde durulmuş ve değerleri ile açıklanmıştır.

1. SİYASİ LİDERLİK KAVRAMI VE TİPLERİ

İnsanlık tarihi kadar eski bir geçmişi bulunan, asırlardır üzerinde tartışılan, önemi giderek artan ve hala güncel olma özelliğini sürdüren liderlik konusu birçok açıdan değerlendirilmiş ve her bakımdan ilgi görmüştür. Toplumlar ve organizasyonlar sıra dışı, örnek teşkil eden usta liderlerin azlığı sebebiyle çeşitli problemlerle karşılaşmaktadırlar. Yaşadığımız dönemde var olan, hızlı değerim, belirsizlikler, siyasi ve finansal çalkantılar nedeniyle değerimi yönlendirecek, rehberlik yapacak ve ufuk açacak liderlere geçmiş dönemlere oranla daha fazla gereksinim duyulmaktadır. Geleceği inşa etmek ve bugünü kurtarmak için yeni, etkin ve güçlü bir lider kuşağının varlığına ve her ortamda tesirini göstermesine ihtiyaç vardır.

Günümüzde ise, iş hayatındaki dinamik ve rekabetçi yapının artması ile liderler stratejilerin yaratılması ve uygulanmasında can alıcı bir role bürünmüşlerdir. Ancak liderin başarısı kişiliğine, işine, faaliyette bulunduğu iş kolunun büyüklüğüne, kültürüne ve ülkesine göre değeriklik göstermektedir. Etkili lider vizyon sahibidir ve işletmedeki tüm iş görenlere bu bilinci aşılayarak onlara bu doğrultuda destek verecek biçimde bir misyon belirler.

Lider, yeni girişimlerde bulunan ve vizyon geliştiren birey olarak betimlenilmektedir. Yukarıda zikredilen özelliklere sahip olan liderler toplumsal kesimleri arkalarından sürükleyen, içinde buldukları kitlelerde köklü değişimlere yol açabilen kimselerdir.

Bir organizasyonu başarıya götüren ya da başarısızlığa sürükleyen en önemli unsurlardan birisi, bir liderin işlevlerini iyi ve doğru bir şekilde uygulayıp uygulayamamasıdır. Bir liderin tatbik ettiği işlevler, bir yöneticinin uyguladığı işlevlere oranla daha somut ve özeldir.

Liderlik konusunu ele alan çok sayıdaki araştırma bu konuya yönelik çok sayıda yaklaşımların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Zaman içerisinde bu yaklaşımlar, liderlik kavramının hangi bağlamlarda değerlendirildiğinin anlaşılmasına imkân tanımaktadır. Gelişen bu yaklaşımlar içerisinde “durumsallık yaklaşımı”, “davranışsal yaklaşım”, “özellikler yaklaşımı” ve “modern yaklaşımlar” dikkat çekmektedir. Aynı zamanda başarılı liderliğin tam anlamıyla anlaşılabilmesi, tahmin edilebilmesi ve kontrol edilebilmesinde kullanılmaları yönünden, liderlik yaklaşımlarının, pratik yararları bulunmaktadır.¹

Liderliğin ortaya çıkmasında rol oynayan ve doğasında bulunan etkenleri ve neticelerini izah etmeyi, liderlik yaklaşımları hedeflemektedir.²

1. 1. Siyasi Liderlik Kavramı

İnsanlık tarihinde ortaya çıkan en eski medeniyetler kadar köklü olan Liderlik olgusunun izlerini, Çin Uygarlığının ilk dönemlerinde kaleme alınmış savaş kitaplarında, Orhun yazıtlarında, Uygur kitabelerinde Roma ve Antik Yunan dönemi eserlerinde bulmak mümkündür. Bu süreçte yazılmış olan tüm eserlerde devamlı bir şekilde liderlerin, kralların, imparatorların, hakanların, komutanların ne tür niteliklere sahip bulunması gerektiği ve sorumlulukları açıklanmaktadır³. Liderlik konusunda yapılmış çok sayıda araştırmaya ve 350'ye yakın tanıma rağmen, liderlik olgusunun temellerinin nelere dayandığı tam olarak tespit edilememiştir. Günümüzde de halen çok sayıda anlamı bulunan ve birçok araştırmaya konu olan liderlik kavramı ilk günkü gibi belirsizliğini elde tutmaktadır⁴. Bu yüzdendir ki liderlik olgusunun oldukça fazla bir

¹ Robert N. Lussier, Christopher F. Achua.: *Leadership: Theory, Application and Skill Development*, (Ohio, USA: 4th Edition, South-Western Cengage Learning, 2009), 15.

² Bruce Martin, Christine Cashel, Mark Wagstaff, Mary Breunig, (2006), *Outdoor Leadership*, (Ankara: Bıçaklar Kitabevi, 2006), 43.

³ Michael Hogg ve Graham Vaughan: *Sosyal Psikoloji*, (Çev: İbrahim Yıldız ve Aydın Gelmez), (İstanbul: Ütopya Yayınevi, 2006), 5.

⁴ Ali Kaya, *Yönetimde İnsan İlişkilerinin Sırları*, (Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları, 2006), 43.

şekilde tercih edilmesine yol açan durum, liderliğin gizeminin hala tam olarak aıklanamamasıdır.

"Davranış bilimi" bakımından liderlik tanımlamaları üzerinde durduğumuzda ise; Erdoğan⁵ liderliği "belirli bir gaye çemberinde toplanan grup bireylerinin eforlarını ölçmek ve koordinasyonlarını sağlayabilme adına yapılan davranışlardır" şeklinde ele almıştır.

Liderlik hedefe ulaşmak amacıyla herhangi bir durumda bireyin ya da kitlelerin faaliyetlerini, yönlendirme etkileme ve kontrolünü sağlama; bütün bunlarla birlikte grubu oluşturan yeleri bir arada tutarak grubun sürekliliğini sağlama sürecidir.⁶

zalp'a göre ise liderlik "rgtn varlığını motive etme, karar verebilme, telekomünikasyon, kontrolü kendinde barındırma gibi süreçlerle aktif hale getirme, örgütün yapıtaşı, çevresel ve bireysel analizi arasındaki mekanizmayı geliştiren bir yapı niteliği taşımaktadır. "Oysa Akat liderliği "rgtsel hedefleri zirveye taşıyan örgütsel aktivitelere önderlik yapan buna bağlı bir şekilde diğer Liderlik, gönüllü eylemlere takiplerini yneltebilme, diğer insanları arkasından srkleyebilme, meşrulaştırma gibi bir takım uygulamaların gerçekleştirilebilmesi açısından bazı bireylerin sahip olduğu ve diğer bireylerde bulunmayan veya nispi olarak daha az bulunan bir takım niteliklerin lider olarak adlandırılan bireylerde bulunması ile yaşama geçen süreç ifade edilmektedir. Liderlik kavramının lgat manası "yöneten, sürükleyen, nde giden" anlamını taşımaktadır.⁷ Bir kimseleri etkisi altına alma eylemidir." şeklinde de ifade edilmektedir.⁸

Liderlik; organizasyonun hedeflerini hayata geçirmesi gerekli olan bireyler arasında işbirliği, destek ve güven duygusu oluşturabilme yeteneği ile bir etkinlik dizisini gerçekleştirebilmek için örnek olma veya ikna etme yoluyla kişileri etkileyebilme sanatıdır.⁹

Siyasi liderlik ise dinamik bir çevrede stratejik kararlar almayı, alınmış olan bu kararları hayata geçirebilmeyi ve tespit edilen misyon ile hedefler yönünde takiplerini hedefe kilitleyebilme süreçlerini içermektedir. Siyasi toplulukların da her grubun, her

⁵ İlhan Erdoğan, *İşletmelerde Davranış*, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayınları, 1991), 330.

⁶ İnci Artan, Suna Tevrz, Tülay Bozkurt, *Davranışlarımızdan Seçmeler (rgtsel Yaklaşım)- Liderlik*, (İstanbul: Beta Basım Yayım, 1999), 189.

⁷ Salih Güney, *Liderlik* (İstanbul: Nobel Yayınevi, 1. Baskı, 2012), 34-35.

⁸ İter Akat, *İşletme Yönetimi*, (İstanbul: Beta Basım Yayım, 1994), 217.

⁹ Dubrin, J. A, *Essentials of Management*, (Ohio, USA: 8th Edition, South-Western Cengage Learning, 2009), 2-3.

topluluğun bir liderleri bulunduğu gibi, liderleri vardır. Siyasi topluluğun başında yer alarak, bu siyasi grubu belirlenen hedefler doğrultusunda yönlendiren, siyasi grubun hedefleri ile üyelerin hedeflerini koordineli hale getiren ve üyeleri ortak bir bilinçte buluşturarak siyasi grubu belirlenen hedefler doğrultusunda yükseltme çabasını gösteren birey, siyasi liderdir. Lider, hizmetinde bulunduğu toplumsal yapıya bağlı kalmalı ve liderliğini bu toplumsal yapının geleceği yönünde kullanmalıdır.¹⁰

Fındıkçı bu konu ile ilgili olarak, siyasi liderleri siyasetçiler olarak değerlendirmiştir. Bu çerçevede siyasi liderler, içinde buldukları toplumsal yapının genel menfaatlerini muhafaza eden kimselerdir, ama netice itibariyle bir siyasi tercihi de temsil eden kimselerdir. Gerçekte bu ayırım oldukça önemlidir. Çünkü yalnızca siyasi parti önyargısıyla davranış biçimi ya da salt liderin kendi ufkundakilerin veya salt toplum önceliklerinin aşırı biçimde öne çıkması istenmeyen neticeler doğurabilmektedir. Siyasi liderin asıl olan partisi, kendisi, ve toplum arasında mevcut sinerji ve etkileşimi, herkesin kazanacağı şekilde kurgulamasıdır. Öbür taraftan partileri ve kendilerini merkez alarak siyasi bir anlayış benimseyen, toplumu meydana getiren güç merkezi ile bu merkezi herhangi bir biçimde buluşturmayı başaramayan liderlerin genel olarak toplumun yaşam biçimi, değerleri hâkim kültürünü gözden kaçırdıkları dikkat çekmektedir. Yani başka bir anlatımla siyasi lider partisi ve kendisinin önüne toplumun çıkar ve menfaatlerini geçirebildiği oranda gelişmekte ve büyümektedir. Bu şekilde siyasi liderlik açısından, topluma rağmen siyaset yapmak ve kendi konumlarının peşine düşmek, gibi yanlışlar en büyük tehlikeli durumlardır.¹¹

Siyasi lider, içerisinde yer aldığı toplumsal yapıyı yönlendiren ve yöneten ya da yönetme eğilimine sahip olan bireylerdir. Siyasi lider, fikir ve davranışlarıyla siyasi temsilciliğini üstlendiği kitleler için çaba sarf etmektedir. Siyasi liderliğin, yaratım süreçlerini temsil ettiği belirtilebilir Çünkü, lider sahip bulunduğu vizyon ile hedef kitlesi üzerinde etkili olarak, davranış ve düşünce değişimini amaçlamaktadır. Bundan dolayı siyasi ve sosyal yaşamı biçimlendirebilme gücüne sahip siyasi liderlerin, bunu gerçekleştirirken Siyasi Liderlik, bir partinin ya da siyasi hareketin ulaşmak istediği hedefler açısından, taraftar elde etmek ve elde edilen taraftarlar ile hedefe ulaşabilmek için onları motive ve organize ederek yöneltme ve yönetme faaliyetleri şeklinde tanımlamak mümkündür. Siyasi lider ise, örgüt ve yandaşlarını daha önceden tespit edilmiş hedeflere veya bizzat kendisinin ortaya koyduğu hedeflere ulaşmak için yönlendiren ve peşinden kitleleri sürükleyebilen bireydir.¹²

¹⁰ Meltem Ünal Erzen, “Siyasi Lider İmajının Seçimlerde Etkisi”, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi* 31 (2008), 73.

¹¹ İlhami Fındıkçı, *Bir Gönül Yolculuğu Hizmetkâr Liderlik* (İstanbul: Alfa Yayıncılık, 2013), 272-273.

¹² Bülent Özgül, “Türkiye Nasıl Bir Siyasi Liderlik İstiyor?”, *Toplum ve Demokrasi Dergisi* 9/19-20 (2015), 151.

Toplumda yer alan bazı kişiler sosyal ve siyasi bir olgu olan liderlik özellikleriyle diğer kişilerden farklı bir statüde yer almaktadır. Bu kişiler geleceğe yönelik planları ve alınan kararları uygulamada diğer kişilerden daha fazla ön plana çıkmaktadır. Bu nedenle bazı insanların liderlik yapma konusunda daha başarılı ve yetenekli olduğu dikkat çekmektedir,¹³ Bu bağlamda siyasi liderlik kavramının daha iyi anlaşılabilmesi için siyasi liderlik özelliklerini ele almak gerekmektedir.

1. 2. Siyasi Liderlik Özellikleri

İçerisinde bulunduğu çevreyi yönetme eğiliminde olan veya yöneten kişiye siyasi lider denmektedir. Siyasi lider, toplumdaki geleceği biçimlendirmek namına sahip olduğu birtakım özelliklerle ön planı çıkan ve siyasi temsilciliğini davranışları ile ve fikirleri ile temsil ettiği kitleler ve toplumdaki çevreyle bazı çabalar da bulunurlar bir yaratım sürecini temsil eden siyasi liderlik, sahip oldukları vizyonla insanları etkileyip, davranış ve fikirleriyle değişimini amaçlanmaktadır. Dolayısıyla siyasi ve sosyal hayatı biçimlendirme kuvveti olan siyasi önderlerin, bunu yapar iken göstermiş olduğu söylem ve tavırlar büyük değer sahip olacaktır. Önder benimsemiş olduğu siyasi düşüncelerin sunumunu yaparken içinde yer aldığı toplumsal yapının her bir kişisini müşterek olan bir değerde buluşturup, kuvvetini toplumsal menfaat oluşturacak bir biçimde kullanması gerekir.

İçinde yaşadığı toplumu, her şeyden önce siyasi bir lider, her bakımdan çok iyi bir şekilde tanımış olmalı, toplumun gerçek talepleri ile ilgili bilgi sahibi olmalı, bu talepleri karşılayabilecek kişi olarak kendisini tanıtmalı ve topluma güven vermeli ve daimi olarak toplumun karşısında kendisini yenilemelidir. Seçmen karşısına görüntüsüyle her zaman temiz ve özenli olmaya ihtimam göstermelidir. Bununla birlikte seçmeni etkileyebilmek için iyi bir dile sahip olmalı ve retoriği iyi bilmelidir.¹⁴

Polat ve Külter'in¹⁵ siyasi lider özellikleri üzerine yaptıkları çalışmalarında, liderin dürüstlüğü, katılımcı seçmenlerin yoğun bir şekilde üzerinde durdukları nitelik olarak ön plana çıkmıştır. Yapılan çalışmada ikinci olarak seçmenler yolsuzluk ile ilgili siyasi liderin tutumuna, üçüncü olarak da problem çözme yeteneğine önem verdiklerini tespit etmişlerdir. Ayrıca katılımcılar tarafından ilk sırada ifade edilen en önemli özellikten ilk dört tanesi (yolsuzluk, dürüstlük ile ilgili davranış ve tutumu, eylem ve sözlerindeki tutarlılığı) birbirine yakın ve etik boyutu olan değerlerden oluşmaktadır.

¹³ Zülfikar Damlapınar ve Şükrü Balcı; *Siyasi İletişim Sürecinde Seçimler, Adaylar, İmajlar*, (Konya: Literatürk Academia Yayınları, 2014), 121.

¹⁴ Erzen, "Siyasi Lider İmajının Seçimlerde Etkisi", 72.

¹⁵ Cihat Polat ve Banu Külter, "Genç Seçmenler Gözüyle Siyasi Ürün (Siyasi Lider) Özellikleri: Ankara'daki Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* 5/1 (2008), 18.

Siyasi liderin etik değerlerine ve güvenilirliğine vurgu yapması ise, bu niteliklerin ortak noktasıdır. Dolayısıyla seçmen davranışlarını etkileyen en önemli liderlik unsurunun güven olduğu söylenebilir.

Siyasi liderlik, bir partinin ya da siyasi hareketin ulaşmayı hedefledikleri amaçlar için taraftar elde etmek ve kazanılmış olan taraftarları ortaya konulan hedeflere ulaştırabilmek için motive ve organize ederek yöneltme ve yönetme faaliyeti şeklinde tanımlanabilir. Siyasi lider de, taraftarlarını ya da organizasyonunu ya önceden tespit edilmiş amaçlara veya bizzatihi kendisi tarafından üretilen amaçlara erişmek için yönlendirmelerde bulunan ve arkasından sürükleyebilen bireydir.¹⁶

Bütün örgütler Kendilerini yönetecek bir lidere gereksinim hissetmektedir. Siyasi partiler de halkın temsilcisi olan ve halk adına yönetimi sağlayan bir liderleri bulunmaktadır. Siyaseti, hükümet etme, uzlaşma, ekonomik kaynakların dağıtımını gerçekleştirme sanatı, bunları yönlendirebilecek kapasiteye erişme ve bu iktidarı sürdürme mücadelesi şeklinde tanımlanmak mümkündür. Bu nedenle siyaseti yaşamak zorlaşmış, siyaset yapmak ise bir bilimsel araştırma konusu haline dönüşmüştür.¹⁷

Hiper ve Sayarı (2008) yaptıkları bir çalışmada Türkiye’de siyasi liderlik konusunda belirtilmesi gereken noktaları şöyle ifade etmişlerdir:¹⁸

- Liderlik geçmişi ve siyasi kariyeri: Siyasi liderin köken ve yetişme koşulları, siyasi hayata nasıl girdiği, siyasi hayatındaki kritik noktaları,
- Liderin kişiliği: Siyasi lideri farklı kılan kişisel özelliklerinin olup olmadığı, liderin kişiliği ile parti içi demokrasi anlayışının ilişkisi,
- Liderlik üslubu, yetenek ve stratejileri: Siyasi liderin iktidara gelme ve iktidar konumunu muhafazada kullandığı stratejiler, lideri diğer liderlerden farklı kılan stratejik özellikleri toplumsal değişimlere göre liderlik üslup tarzının biçimlenmesi,
- İnançları, ideolojisi ve amaçları: Siyasi liderin, belli bir inanç ya da ideolojiye sahip olup olmadığı ve bunları eylemlerine yansıtma şekli,
- Türkiye demokrasisine etkileri: Siyasi liderin Türk demokrasisinin biçimlenmesindeki etkileri nelerdir.

¹⁶ Özgül, “Türkiye Nasıl Bir Siyasi Liderlik İstiyor?”, 151.

¹⁷ Erzen, “Siyasi Lider İmajının Seçimlerde Etkisi”, 72.

¹⁸ Fatma Okur Çakıcı, *Seçmen Tercihinin Belirmesinde Lider Faktörü: Doğu Karadeniz Örneği* (Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014), 153.

şahan, 2020 yılında Gaziantep ilinde gerçekleştirmiş olduğu çalışmanın sonucunda bir siyasi liderde bulunması gereken özellikleri; “Yönetim başarısı ve sorun çözme”, “iletişim becerileri”, “parti yöneticiliği”, “toplumsal eğilimler”, “devleti temsil”, “özüm odaklılık”, “insani yön”, “esneklik ve tutarlılık” ve “medya ve kampanya” başlıkları altında toplamıştır.¹⁹

Yine Göksu²⁰, Recep Tayyip Erdoğan özelinde yapmış olduğu çalışmada, Erdoğan tarzı liderliği; “özdeşleşme”, “teşkilatılılık”, “duygusal bağ”, “toplumsal meşruiyet”, “siyasi iletişim” gibi özelliklerin altında toplayarak açıklamamıştır.

Başarılı liderliğin temel niteliklerinden biri de liderin kendisini yönetebilmesidir. Kendisini yönetebilmesi; kendisini tanıma, rol model olma, doğal bir merakla sahip olma, cesur olma ve hedef odaklı olmayı kapsar. Rol model olmasının önemini kavramış ve buna uygun davranan, verdiği sözü yerine getiren ve güvenilen lider, güçlü bir itibar oluşturmuş olur. Yalın’a²¹ göre beden dilini kontrol etmek, empati yapmak, uzlaşmaya dayalı olumlu ilişkiler kurmak, başka insanların duygu ve düşüncelerine önem vermek, yüksek duygusal enerji, iyimserlik ve çalışmaya sahip olmak, yeniliğe açık olmak, kendini yönlendirebilmek, olumsuz duygu ve gerilimlerle başa çıkmak, kararlılık, yüksek ikna, cesaret, sözünde durmak gibi nitelikler siyasi liderin güven oluşturmasını sağlamaktadır. Bunun sonucunda siyasi lider, halk ile arasındaki iletişimin etkinliğini arttırabilir. Lidere karşı oluşan bu güven itibarın kazanılmasında önemli rol oynamaktadır. Bu nedenle hedef kitle ile etkileşimde ifade edilen niteliklerin nasıl algılandığı önemlidir.

Literatürde siyasi liderin önemine yönelik ileri sürülen fikirlerde genel olarak bir paralellik dikkat çekerken; siyasi liderlerin taşıması gerekli olan nitelikler, bu niteliklerin seçmenler bakımından göreceli önemi ve onların kararları üzerinde etkili olma hususundaki fikirlerde dikkat çeken farklılıklar gözükmemektedir. Bununla birlikte, siyasi liderde seçmenlerin aramış oldukları niteliklerin ülkelerin siyasi, kültürel ve sosyal altyapılarına göre de farklılıklar arz edebileceğini ve bu konuya yönelik araştırmaların siyasi pazarlama çalışmalarının başarısı bakımından ülke bazında gerçekleştirilmesinin daha faydalı ve anlamlı olacağını ifade etmek mümkündür.²²

¹⁹ Süleyman şahan, *Liderin Siyasal Kimliğinin ve İmajının Seçmenin Oy Verme Davranışındaki Rolü: Gaziantep* (Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020).

²⁰ Oğuz Göksu, *Siyasi Liderlik ve R. Tayyip Erdoğan'ın Liderlik Kodları* (Konya: Literatürk Akademi, 2018), 112.

²¹ Bahar Eroğlu Yalın, “Siyasi Liderliği “Duygusal” Düşünmek: Siyasi Parti Liderlerinin Üniversite Gençliği Üzerindeki Duygusal Zekâ Algısı”, *Karadeniz Araştırmaları* 35/35 (2012), 165.

²² Polat ve Kültür, “Genç Seçmenler Gözüyle Siyasi Ürün (Siyasi Lider) Özellikleri: Ankara'daki Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir alışma”, 11.

Kişisel özellikleri yanı sıra liderin sosyo-demografik (yaş, cinsiyet, eğitim gibi) özellikleri de önemlidir. Örneğin, çoğunlukla genç bir lider yerine olgun ve deneyim sahibi ve iyi eğitim alan bir lider, hedef kitlesinin güvenini kazanabilmektedir. Bununla birlikte toplumda kadın bir liderden çok erkek lider daha fazla güvenilir görülebilmektedir. Ayrıca hedef kitlesiyle aynı değerleri paylaşan bir liderin inandırıcılığı daha yüksek olabilmektedir.²³ Bir liderin güvenilir ve inandırıcı olması için paydaşları gözünde iyi bir lider olması gerekir.

Siyasi liderler, Morrell ve Hartley bu konu ile ilgili olarak seçildikten sonra temsilci sorumluluğunu gördüklerinden, yönetmiş oldukları bireylerin kabul edilmesine gereksinim duymuşlardır. Bir tek o kişilere destek olmaktan başka tüm seçmen kişilere ve gelecekteki kişilere çıkarlarını korumak ve hizmet etmekle görevlidirler. Bunlar siyasi olmayan liderler ile kıyaslandığında değişkenlikler içerip, ayrıca siyasi önderler farklı mesuliyetler altında da faaliyetler gösterirler. Vergilendirme, sağlık, iktisadi, çevre, vergilendirme, hukuki uygulamalar, eğitim ve değer gibi alanlarda problemler açısından yasal resmi mesuliyetleri bulunmaktadır. Siyasi önderler ilk başlarda seçim sandığı aracılığı ile yetkiler kazanmaktadır. Ama otoriteleri, potansiyel olarak her gün değişen siyasi partilerden (genellikle parti bünyesi çerçevesinde çalışmalar yürütürler) seçmen, medyadan, muhalif siyasetçilerden ve diğer organlardan (örneğin hayır kurumları, lobiler,) bağlı bulunmak üzere tepki ölçmeye tabi olurlar.²⁴

İyi bir lider, güçlü stratejik bir odaklanmaya ve açık bir vizyona sahip olan ve gerektiği zaman cesaretli, ilkeli bir tavır ortaya koyabilen, sade bir dille doğru konuşan, dürüst, açık, saygı üzerine inşa edilmiş değerlere sahip olan kişidir.²⁵ İyi bir lider olabilmek için iyi bir liderde bulunması gereken erdemlere sahip olmak gerekir. Bunlara sahip olan lider iyi bir lider konumuna gelebilir.

Liderliğin varsayılan erdemleri şu şekilde sıralanmıştır şunlardır²⁶:

- Eylemsiz ve istikametten yoksun insanları seferber etmek ve onlara ilham vermek.

²³ Ayşe Aslı Yıldırım, *Siyasi İletişim Sürecinde Hitabet Sanatının Kullanılmasının Liderin Başarısına Etkisi: Recep Tayyip Erdoğan Örneği*, (Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008), 24.

²⁴ Kevin Morrell, Jean Hartley: “*A Model of Political Leadership*”, *Human Relations* 59/4, (2006), 483-504.

²⁵ Kevin Murray, *Liderlik Dili Başarılı CEO'ların İletişim Sırları*, Çev: Ümit Şensoy, (İstanbul: Birinci Basım, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2015), 51-52.

²⁶ Andrew Heywood, *Siyasetin Temel Kavramları*, Çev: Hayrettin Özler, (Ankara: Birinci Basım, Adres Yayınları, 2012), 188.

- Birliği sağlamak ve bir grubun üyelerini aynı istikamette yönelmeleri konusunda cesaretlendirmek.

- Bir yükümlülükler ve roller hiyerarşisi kurarak örgütleri güçlendirmek

Siyasi liderler iktidarı ele geçirmek, diğer bir deyişle “pazar lideri” konumuna ulaşabilmek için, liderlerin partilerini ve kendilerini tanıtmadan önce seçmenlerin beklenti ve taleplerini belirlemeleri gerekir. Siyasi liderler bu istek ve beklentilere cevap verme yönünde çalışmalar yaparak, kendilerini (beklenti ve talepleri karşılayacak) bir ürün şeklinde seçmenlere tanıtmak ve bu ürünün tercih edilmesi için (seçmenlerin oyunu alabilmek için) gayret göstermek zorundadırlar.²⁷

Siyasi liderlik rollerini üstlenmiş olan bireylerin bu rollerini içinde buldukları toplumu oluşturan tüm bireyleri geleceğe taşıyacak biçimde kullanması gerekir. Lider, her bir yurttaşını kucaklamayı ve temsilcisi olduğu toplumsal yapıya karşı sorumluluk şuuruyla hareket etmeyi kendisine temel prensip edinmelidir. Aynı zamanda lider, söylem ve uygulamaları tutarlı bir yapı içinde gerçekleşmeli, İnsanlara güven vermeli ve cesur bir şekilde eylemlerde bulunabilmelidir. Toplumsal çıkarlar, bireysel menfaatlerin önüne tutulmalı, yol gösterici bir anlayışla sahip olduğu öngörü kabiliyeti ile kararlı eylemler ortaya koymalıdır.

Siyasi iletişimde tesirli bir takip edilmesinde önemli bileşenlerden birisi olan imaj, alanın tamamlayıcısı durumundadır. Büyük ölçüde imajının Siyasi liderlerin başarısında tesiri bulunmaktadır. Siyasi lidere imaj, kendisini toplumsal yapı içerisinde görünür kılma olanağı vermekte ve kitleler tarafından pozitif biçimde değerlendirilmesine imkân yaratmaktadır.

1. 3. Siyasi Liderlik Tipleri

Literatürde çok sayıda liderlik tipi mevcuttur. Bu liderlik tipleri içerisinde en sık karşılaşılan liderlik türleri; otoriter liderlik, demokratik liderlik ve karizmatik liderliktir. Çalışmanın bu bölümünde bu liderlik türleri ele alınmaktadır.

1. 3. 1. Otoriter Liderlik

En eski liderlik süreci ve türünden birisi otoriter liderliktir. Çünkü binlerce yıldan bu yana yönetebilme hakkını ele geçirmek ve sürdürmek için, fiziki gücün önemli olduğu bir liderlik yarışı, toplulukları yönetebilmek için lideri otoriter, hatta çoğunlukla güç kullanan zorba bir yönetim tarzını ön plana çıkarmıştır. Otoriterlik, yönetim süreci süresince karar ve söz hakkının kimde olduğu ile ilgili bir olgudur.

²⁷ Polat ve Kültür, “Genç Seçmenler Gözüyle Siyasi Ürün (Siyasi Lider) Özellikleri: Ankara’daki Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma”, 1-31.

Siyasi yaşamda özellikle yetki ve gücü kontrolünde bulunduran yönetici elitlerin bazıları, karar ve söz hakkı ile ilgili olarak daha fazla otoriterleştiği dikkat çekmektedir. Bugün ideal liderlik tipi olarak görülmesine de otoriter liderlik halen uygulama alanı bulabilmektedir. Siyasi parti yandaşlarında, özellikle de partilerde vazife alabilecek noktaya ulaşanların otoriter bir yönetim beklentisinde oldukları gözlemlenmektedir.²⁸

Otoriter lider tipinin en belirgin örneği feodal yapının bünyesinde bulunmasıdır. Liderin ne yapması gerektiği, gelenekler tarafından ortaya konmuştur. Ayrıca gelenekler liderin hareketlerini, sınırlarını belirler. Ancak kararları dini ağırlıklı olabilmektedir.²⁹ Otoriter lider tarzı zorlama, tehdit ve güç kullanmayı gerekli kılmaktadır. Bu lider tarzı saldırgan ve baskıcı bir kişilik özelliği taşımaktadır. Liderin emri haricinde hiç kimse hiçbir şey yapamamaktadır. Çünkü tek karar alıcı liderdir³⁰. Lider genellikle başında bulunduğu grubun/örgütün siyasi kararını kendisi tayin eder. Çünkü en son karar noktası liderdir. Bu bağlamda grup içerisindeki haberleşmeyi ya kendisi yapar ya da kontrol edebileceği birisine yaptırır. Böylece kendisine hükmetmeye çalışacak veya otoritesine zarar verebilecek kişileri değişik şekillerde ya da usullerde yalnızlaştırır veya kendisinden uzaklaştırır.³¹

1. 3. 2. Demokratik Liderlik

Demokratik siyasi hayatta liderlik önemli bir konudur. Liderlik, bireyin belirgin niteliklerine ve deneyimlerine göre biçimlenmektedir. Siyasi partilerdeki demokrasi yaklaşımı o partinin yöneticisi olan kişilerin liderlik yaklaşımını etkilemektedir. Bu nedenle siyasi partilerin yönetimde temel yaklaşımları demokratik yönetim ve demokratik liderlik olmaktadır³². Otoriter yönetimlerin etkinliğini yitirmesi ve geçerliliğini kaybetmesi sonrası siyasi yapılarda demokratik liderlik anlayışı, ortaya çıkmıştır. Demokratik liderlik tarzı, siyasi örgütlerde siyasi bir yaklaşım olmakla beraber parti örgütlenmesine kişilerin katkılarına özendirici bir etken olmuştur.³³

Demokratik lider, her üyenin maksimum derecede meselelere katılımını sağlamaya çalışır. Bu lider tarzı, üyelerin karşılıklı ilişkiler içinde olmasını ister veya teşvik eder. Grup yapısında farklı statü ve imtiyazların olmasını engeller ve eşitlik

²⁸ Özgül, “Türkiye Nasıl Bir Siyasi Liderlik İstiyor?”, 153.

²⁹ Bahattin Ergezer, *Liderlik ve Özellikleri*, (Ankara: Üçüncü Basım, Ocak Yayınları, 1998), 7.

³⁰ Ümit Arkan, “*Siyasi Liderlikte Karizma Olgusu: Recep Tayyip Erdoğan Örneğinde Teorik ve Uygulamalı Bir Çalışma*”, (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2004), 20.

³¹ Ergezer, *Liderlik ve Özellikleri*, 75.

³² Yörük Durmuş, Dünder Süleyman ve Topçu Birol, “Türkiye'deki Belediye Başkanlarının Liderlik Tarzı ve Liderlik Tarzını Etkileyen Faktörler”, *Ege Akademik Bakış Dergisi* 11/1 (2011), 108.

³³ Özgül, “Türkiye Nasıl Bir Siyasi Liderlik İstiyor?”, 154.

sağlamaya çalışır. Bu itibarla grup yapısındaki farklı statü ve ihtiyaçları engelleyerek herkesin verilen kararlarda fikir ve düşüncelerini özgürce ifade etmesini sağlar. Bu durum demokratik liderin, başkalarının fikir ve düşüncelerine önem verdiğini gösterir.³⁴

Demokratik liderlik, insanların buldukları kurumun, kültürün ve ilişkilerin (karar verme rasyonalitesi) yaratılmasında aktif katkıda bulunduğu bir ortam oluşturmayı amaçlar. Bu liderlik tarzı, örgüt boyunca gerçekleşir ve liderliğin dağılımını teşvik ederek bunu tanımak ve geliştirmek için çalışır. Demokratik tanımlamayı gerçekleştirmek ve demokratik lider inisiyatifinin çoğunluğa dağılması için bazı karar haklarının uygulanması gerekir. Bunlar³⁵:

- Demokratik olarak meşrulaşmış otoritenin kullanılması; yani hesap verebilir bir otorite olarak karar almak veya etkilemek;

- Hesap verilebilirlik süreçlerinin etkinleştirilmesi; örneğin, başkalarını seçmek veya sorumlu tutmak için örgütsel topluluk üyesi olarak inisiyatif kullanmak (oy kullanmak);

- Katılımcının karar verme forumlarında inisiyatif kullanması; örneğin, bir tartışma veya hareket başlatmak.

1. 3. 3. Karizmatik Liderlik

Karizmatik lider, genel itibariyle toplumda yaşanan bunalım dönemlerinde ortaya çıkar. Lider bezginlik, yılgınlık, ümitsizlik içerisinde bir ümit, bir ışık ya da kurtuluş olarak görülür. İçinde bulunulan şartlar, toplumda o lider hakkında bir inancın oluşmasını sağlar. Burada söz konusu olan, toplumdaki herkesin onayladığı, güvendiği nitelikli bir liderdir. Toplumda oluşan bu itaat, liderin kişiliğine ve onun üstün kabiliyetleri olduğuna dair gerçekleşen ve beslenen inanca dayanır. Bu inanç, liderin bir kurtuluş çaresi olduğu düşüncesine dayanır. Çünkü kurtuluş ondadır ve onları kurtaracak kişi, o kişidir.³⁶ Karizmatik lider demokratik ve otoriter, batılı ve batılı olmayan ekonomi olarak çok gelişmiş ve az gelişmiş toplum biçimlerinde görülür. Robert Michels'in siyasi partilerle gösterdiği gibi, on dokuzuncu yüzyılın çeşitli batılı Avrupa sosyalist hareketlerinde belirgin karizmatik eğilimler ortaya çıktı ve liderleri "kitleler arasında derin saygı kültürü" nesnelere haline geldi. Örneğin, Ferdinand

³⁴ Ergezer, *Liderlik ve Özellikleri*, 78.

³⁵ Philips Arthur Woods, *Democratic Leadership in Education*, (London: First Published, Paul Chapman Publishing, 2005), xvi.

³⁶ Ergezer, *Liderlik ve Özellikleri*, 78.

Lassalle, 1964'e Rheinland gezisinde iken "bir tanrı gibi" anılıyordu. Yirmi birinci yüzyılda Lenin de Rus kominizm ile başlayarak karizmatik lider olmuştur.³⁷

Max Weber karizmayı, takipçiler ile olağanüstü özelliklere sahip olduğuna inandıkları bir liderin arkasında gitme ihtiyacını duyanların önüne geçen liderleri nitelenmek için kullanmaktadır. Weber'e göre dinlerin kurucuları, peygamberler, askeri ve siyasi liderler karizmatik liderlerin ilk örnekleridir. Karizmatik liderleri diğer liderlerden ayıran ve ön plana çıkaran; mucizeler ve vahiyler, kahramanca cesaretler ve göz alıcı başarılar gibi doğaüstü yetenek ve güçlere sahip olduğu inancıdır.³⁸ Karizmatik lider, sadece olağanüstü liderlik nitelikleriyle putlaştırılmış ve özgürce izlenen sıradan bir lider değil, aynı zamanda insanların değişime yönelik bir harekete katılmaya çağırın ve bu harekete liderlik etme gibi nitelikleri gösteren kişidir.³⁹

Karizmatik liderlik kavramı genellikle liderin izleyenler üzerindeki etkileri veya liderlerle takipçileri arasındaki ilişki açısından değerlendirilir⁴⁰. Hem "karizmatik takip" hem de "karizmatik ilişkiyi" açıklamaktadır⁴¹. Çoğu zaman takipçilerin karizmatik liderle olan ilişkisi öğrencilerin bir ustaya olan ilişkisi gibidir ve lider her durumda onlardan saygı görür. Onu korku ya da para teşviki ile değil, tutkulu bağlılıktan, coşkudan takip ederler. Karizmatik takip, bürokratik olmayan bir gruptur ve izleyici temelli bir yaklaşımdır. İzleyici temelli yaklaşım izleyicilerde liderin etkisi ve karizmatik etki içeren lider davranışları üzerinde durmaktadır. İlişki temelli yaklaşım, izleyiciler tarafından bir lidere karizma atfedilmesinin nedenleri üzerinde durmaktadır. Bir de lider temelli yaklaşım vardır. Bu yaklaşım temel noktasını, liderin ideolojik kavramlarla ifade edilebilen misyon ve vizyonun oluşturulması, inançlarına, değerlerine ve kendisine yüksek derecede güven duyulması, sağlıklı iletişim kurulması gibi konular oluşturmaktadır.⁴²

Weber'e (1966) göre karizmatik liderlik kavramı şu manaları ifade etmektedir⁴³:

³⁷ Robert C. Tucker, "The Theory of Charismatic Leadership", *Daedalus* 97/3 (1968), 738.

³⁸ Mehmet Doğan, *Karizmatik Liderlik Bağlamında Türk Siyasetçilerinin Değerlendirilmesi*, (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014), 48.

³⁹ Tucker, "The Theory of Charismatic Leadership", 738.

⁴⁰ Robert J. House, "A 1976 Theory of Charismatic Leadership", In J.G. Hunt and L.L. Larson. (Eds.), *Leadership: The cutting Edge*, Carodale: Southern Illinois University Press (1977), 1-38.

⁴¹ Tucker, "The Theory of Charismatic Leadership", 738.

⁴² Hasan Gül, *Karizmatik Liderlik ve Örgütsel Bağlılık İlişkisi Üzerine Bir Araştırma*, (Kocaeli: Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2003), 22.

⁴³ Salih Demirtaş, *Liderlik Teorileri ve Karizmatik Liderlik*. (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1997), 57.

- Olağanüstü yeteneklere sahip bir lideri,
- Lider ve takipçileri arasında duygusal bağlılık,
- Kitlelerin bir “baba” figürüne bağımlılığı,
- İnsanlar liderin güçlü, her şeye vakıf ve faziletli bir kişi olduğu kanaatine sahip olmasını,
- Liderin dünyevi veya dinsel nitelikte dođauستی güçleriyle ilgili itibarı,
- Sadece sevgi üzerine kurulu halkın desteğini,

Karizmatik lidere lütuf olarak verilmiş stilleri bulunmaktadır. Bu liderin tarzı misyonlarına dayanır. Lider işlevini ve rolünü kader şeklinde görür. Weber’in belirttiği gibi karizmatik liderlerin kriz dönemlerinde değer, durum ve meşrulukları ortaya çıkar. Karizmatik liderliğin meşruluğu sosyolojik ve psikolojik olarak takipçilerin inancına dayanır. Liderin kalite ve niteliklerine çok fazla dayanmamaktadır. Nitekim lider önemli ve değerlidir. Ayrıca karizmatik liderlik radikal, direk kişisel ve sıra dışıdır.⁴⁴

2. GEÇMİŞTEN BUGÜNE SİYASİ LİDERLİK VE SİYASİ LİDERLİK ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR

İnsanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahip olan liderlik kavramı ile ilgili M.Ö. 300 ila 400 yıllarına ait Aristo ve Platon’un görüşlerine rastlanmaktadır.

Dünyada pek çok lider örneği vardır. Bunlardan bazıları, Hint Milli Hareketinin lideri M. K. Gandhi’dir Savaşçı bir komutan olan ve büyük fetihler yapan Büyük İskender, bir dini lider olan Hz. Muhammed, yönetimi bir meslek olarak nitelendiren ilk insan olma özelliğine sahip Farabi’dir. Bilime olan düşkünlüğu ile bilinen ve şairliği de padişahlığı kadar gelişmiş olan Fatih Sultan Mehmet ve Hun Devleti’nin en güçlü lideri Atilla önde gelen lider örnekleri arasında gösterilebilir. Bu farklı alanlardan verilen lider örnekleri lider kimdir, liderlik özellikleri nelerdir, liderlik nasıl tanımlanır sorularını önümüze çıkarmaktadır.⁴⁵

İnsanların üzerinde en çok konuştuğu ve gizemini hala korumakta olan lider ve liderlik kavramları, antik çağlardan itibaren ilgi çeken, merak ve heyecan uyandıran aynı zamanda üzerinde çok sayıda araştırma ve çalışma yapılmış bir konudur. Liderlik kavramını tanımlayan ilk ve kapsamlı yaklaşım kişinin sahip olduğu özellikleri üzerine kurulmuştur. Antik Yunan düşünürleri Sokrates, Aristo ve Eflatun, yöneticileri diğer

⁴⁴ Gül, *Karizmatik Liderlik ve Örgütsel Bağlılık İlişkisi Üzerine Bir Araştırma*, 23.

⁴⁵ Şebnem Aslan, “*Geçmişten Günümüze Liderlik Kuramları*”, (Konya: Eğitim Yayınevi, 2013), 23.

kişilerden ayıran bir dizi fiziksel, kişisel ve sosyal hususiyetleri sıralayarak yönetici sınıfını tanımlamışlardır. Daha sonra, egemen güç sahibi sınıfların dayatmaları ve dini inanışlarla, liderlik gücünün temeli olarak “soylu kan ve tanrının bahsettiği güç” gibi kavramlar ortaya çıkmıştır. Yirminci yüzyılın ikinci yarısına kadar, genel görüş olarak liderin doğuştan gelen üstün özellikleri ile liderlik kabiliyetine sahip olduğu düşünülmüştür.

Tarihte liderliğe ait ilk yazılı kaynak ise M.Ö 2300’lerde Mısır’da Ptahhotep’in talimatları olarak karşımıza çıkmaktadır. ⁴⁶ Sonraki dönemlerde ise Konfiçyus, Lao-Tzu, Sokrates ve Platon gibi düşünürler lider ve liderlik ile ilgili tanımlamalar ve liderin sorumluluk ve özelliklerine yönelik açıklamalar yapmışlardır. Orta çağa gelindiğinde ise Machiavelli (1513) liderliğe pragmatist bir yaklaşım getirmiş ve Prens romanında şu açıklamalarda bulunmuştur

İlk ve orta çağda liderlik tanımlamaları genellikle askeri anlamda ve iktidar bazlı tanımlamalarla anılmıştır. Sanayi devrimi sonrasında ise her alanda liderlik üzerine çalışmalar hız kazanmıştır. Günümüze gelindikçe liderlik üzerine çalışmalar yüksek sayılara ulaşmıştır.⁴⁷

2005 yılında amazon.com’da 18,299 adet liderlik ile ilgili farklı dillerde kitap, Google Akademik’de 16,800 kitap, 95,500 yayın ve 386,000 alıntı olduğunu dile getirmektedir. Ayrıca Erçetin⁴⁸ 20. yüzyılda 350’nin üstünde lider ve liderlik tanımı yapıldığını belirtmektedir.

Liderlik konusunun geçmişine bakıldığında, ilk ve ortaçağlarda liderliğin yaygın bir şekilde güç ve iktidar kullanımı ile beraber anıldığını ve yalnızca devleti idare edenlere atfedilen bir nitelik şeklinde değerlendirildiğini görmek mümkündür. Aydınlanma çağı ile beraber, çoğulcu ve demokratik tanımlamalar ile kavram muhteva bakımından değişmiş 20’inci yüzyılda yalnızca devlet idaresi ile değil işletme ve her çeşit organizasyon yönetimi ile de ilişkili görülmektedir. Bundan dolayı ortaya çıktığı dönemlerde yaygın bir biçimde insanları güçle yönetme olarak ele alınan liderlik giderek izleyenleri etkileme, ortak amaca yönlendirme, yaratıcı olma artı değer yaratma, bir süreci başlatma, gibi kavramlarla tanımlanır hale gelmiştir.

⁴⁶ Bernard M. Bass, Ralph M. Stogdill: Bass & Stogdill’ s Handbook of Leadership: Theory, Research & Managerial Applications, (Newyork: First Edition, The Free Press, American Psychological Asociation, 1990), 4.

⁴⁷ Bass, Stogdill: Bass & Stogdill’s Handbook of Leadership: Theory, Research & Managerial Applications, 4.

⁴⁸ Şule Erçetin, *Lider Sarmalında Vizyon*, (İkinci b., Cilt Savaş), (Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2000), 3.

Siyasi liderlik, siyaset kadar eski bir konudur. Çok eski dönemlerden bu yana insan; siyasi otoriterin temellerinin bir toplumda neler olduğu veya olması gerektiği, kimin yönettiğini ve yönetmesi gerektiğini, sorularının yanıtlarını ve bir takım kimselerin toplumun kurallarının ve siyasetinin belirlenmesindeki istisnai etkiyi niçin ve nasıl kontrol ettiğini, uyguladığını ve diğer bireylerin bunu neden gerçekleştiremediğini tartışmış, sormuş ve anlamaya çalışmıştır. Siyaset biliminde olduğu kadar tüm bu sorular, sosyolojiden siyasi düşünceye kadar, siyaset bilimi araştırmalarına kaynaklık eden farklı disiplinlerin de çalışma konusunu oluşturmuştur.⁴⁹

Tahta M.Ö. 336 yılında, geçen ve on yıl gibi kısa bir süre zarfında o dönemde dünyanın bilinen kısmının yarısını kontrolü altına almayı başaran Makedonyalı İskender, yalnızca güce dayalı bir şekilde değil, aynı zamanda zeki bir şekilde tatbik etmiş olduğu politikaları ile büyük bir imparatorluk kurmayı başarmıştır. Mesela bazı fethettiği ülkeleri, kurumsal yapısına hayran kaldığı için kendisi yönetmek yerine, yerel yöneticiler ile beraber hükmetmeyi düşünmüş ve liderlerinin de yerel gelenekleri benimsemesi konusunda ısrarcı olmuş, kendisi de örnek olmuştur. Her kurumun farklı beceri ve kültürlerinin en iyi yönlerini sentezlemek biçimindeki bu fikri, birbirinden farklı olan kurumların başarılı bir biçimde kaynaştırılabilmeleri açısından önem taşımaktadır.⁵⁰

1513 yılında yazmış olduğu Prens isimli eserinde Machiavelli ise liderlikte realistik ölçütünü dile getirerek “İnsanlar doğuştan kötüdür. Bundan dolayı devleti daha iyi idare edebilmek için iktidarı mutlak suretle ele geçirmek gerekir. Erk tanrıdan değil, kuvvetten doğar. Gerekirse bu yolda şiddette dâhil olmak üzere her türlü yola başvurulmak gerekir. Çünkü ikna yolu ile başarı elde etmek mümkün değildir. İnsanlar için korku, merhamet ve sevgiden önce gelir.” şeklinde ifade etmiştir. Machiavelli’ye göre iktidarı kontrol etmek için bir liderin sahip olması gerekli olan iki özellik yetenek ve şanstır.⁵¹

Campanella, Güneş Ülkesi adlı eserinde, kendini bilimlere adanmış birinin iyi bir yönetici olacağını söyler. Doğu felsefesinden bir örnek olarak ise Nizamülmülk’ün sultan; ülkesini iyi yönetmeli, halkının iyiliğini gözetmeli, halkı dinlemeli, din ile ilişkisi iyi, adaletli, ordunun ve halkın durumundan haberdar devlet işlerini beraber yürüttüğü kişiler ile yakın arkadaş olmalı, yönetim hiyerarşisini korumalı, karar almadan önce etrafındakilere danışmalı ve aceleci olmamalıdır.⁵²

⁴⁹ Hüseyin Akşit, *Yönetim ve Yöneticilik*, (2. Baskı), (İstanbul: Kum Saati Yayınları, 2010), 139-141.

⁵⁰ Erzen, “Siyasi Lider İmajının Seçimlerde Etkisi”, 67.

⁵¹ Eleri Sampson, *İmaj Faktörü*, (İstanbul: Rota Yayın. 1995), 12-20.

⁵² Zeyyat Sabuncuoğlu, Melek Tüz: *Örgütsel Psikoloji*, (Bursa: Ezgi Kitabevi, 3.Baskı, 2001), 221.

Liderlik araştırmalarının önemli isimlerinden Stodgill, öğrenci liderliği, askeri liderlik, işletme açısından liderlik gibi konularda çok çalışma yapılmasına karşın siyasi liderlik, işçi liderliği ve suç örgütü liderliği konularının göreceli olarak çok az önemsendiğini belirtmektedir. Jean Blondel de 1970’li yıllardan itibaren siyaset bilimcilerin siyasi liderlik konusunda daha fazla ilgi göstermeye başladıklarını ama yine de siyasi liderlik konusunda çalışan birçok araştırmacının ifade ettiği gibi bu konuda çok az araştırma yapıldığına vurgu yapmaktadır.⁵³

Siyasi liderlik çalışmalarında en çok katkı veren alan siyaset bilimidir. Siyasi liderlik ile ilgili genel bir teori oluşturma çabalarına temel sağlayan siyaset bilimi odaklı kuramlar da vardır. Örneğin, elit kuramları, siyasi liderlik alanında değerlendirilebilecek çalışma konularından biridir. Yöneten-yönetilen ayrımını esas alan elit kuramları, toplumu kimin yönettiği ve yönetici elitin dolaşımı ile ilgilenmektedir.⁵⁴

Siyaset bilimi alanında siyasi liderlik çalışmalarına, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de çok fazla rastlanmamaktadır. Liderlik alışmaları benzer olarak daha çok sosyal psikoloji ve işletme disiplinlerinin etkisi altındadır. Bu durumda, siyasi liderliğin, siyasi bir örgütlenmede bir rol olduğu, farklı kültürlerin ve koşulların farklı liderlik tiplerine ihtiyaç duyduğu düşünölmelidir. Bundan hareketle, yapılan seçimlerin örgüt içindeki konumlar üzerinde etkili olduğu durumlarda, içinde bulunan örgütün koşullarına uyum sağlamanın, o örgütte var olan rolleri de anlamak açısından önemli olduğu dikkate alınmalıdır. Bu koşullar altında, siyasi liderliğin, liderlik konusunda bir alt ayrım, hem en çok gündemde olan hem de toplumlara en yoğun bir biçimde etkilenen rol olarak dikkatle çalışılması ve açıklanması gerektiği söylenebilir.⁵⁵

Siyasi yaşamı, temel ekonomik ve sosyal güçlerle açıklama çabası, bu sürece kişisel özellikleri ile önemli etkilerde bulunabilen aktörler olan liderleri, bilimsel açıdan arka planda değerlendirme sonucunu doğurmuş görünmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, siyasi liderliğin oluşumu açısından grubun yapısı ve fonksiyonlarından ve temel olarak yandaşlardan (izleyenlerden) bağımsız ele alınmamasıdır.

SONUÇ

Liderlik kavramı bir süreci ifade ederken, lider ise bu sürece dâhil olan insanları etkileyebilen ve yönetsel bir otoriteye sahip olan bir kimseyi ifade etmektedir. Yaşadığımız dönemde var olan, hızlı değişim, belirsizlikler, finansal ve siyasi

⁵³ Özgöl, “Türkiye Nasıl Bir Siyasi Liderlik İştiyor?”, 151.

⁵⁴ Erçetin, *Lider Sarmalında Vizyon*, 31.

⁵⁵ Bass, Stodgill: Bass & Stodgill’ s Handbook of Leadership: Theory, Research & Managerial Applications, 4.

çalkantılar nedeniyle değişimi yönetecek, kılavuzluk edecek ve ufuk açacak liderlere geçmiş dönemlere oranla daha fazla gereksinim duyulmaktadır. Bugünü kurtarmak ve geleceği kurmak için yeni, etkin ve güçlü bir lider kuşağının varlığına ve her yerde etkisini göstermesine ihtiyaç vardır.

Bu ihtiyaç küreselleşme koşullarında daha da gün yüzüne çıkmaktadır. Küreselleşme sonucu rekabet koşullarının sertleşmesi ile birlikte bu rekabet koşulları ile başa çıkabilmek için her geçen gün firmaların farklı stratejiler belirlemek zorunda kaldığı günümüzde, işletmeler açısından sorun çözücü ve etkili yöneticilere sahip olmak bir takım avantajlar sağlamaktadır. Nitekim yöneticiler; kaynak yaratarak ya da örgütlerin kaynaklarını kullanarak örgüt amaçlarını hayata geçirmek için gerekli önlemleri önceden alan ya da gerektiği zaman hızlı bir şekilde strateji geliştiren ve hayata geçiren kişilerdir.

Alan ya da konularında yetkin olan yöneticilere sahip bulunan örgütler rakiplerine karşı avantaj sahibidirler. Diğer yandan yöneticinin alana hâkim olması dışında lider vasıflarına da sahip olması bu avantajı daha ileri bir seviyeye çıkarabilmektedir. Zira Lider yöneticiler çalışanlar tarafından, takip edilen hatta özenilen yönetici konumuna sahiptirler. Taşımış oldukları kişilik özellikleri ve sosyal statüleri lider yöneticileri devamlı izlenir kılar.

Literatüre bakıldığında çeşitli liderlik yaklaşımları ve lider tipleştirme çabalarının olduğu görülmektedir. Hangi alanda olursa olsun, bir yöneticide safi olarak tek bir liderlik tarzının bulunduğunu söylemek pek mümkün değildir. Örgütün, çevre koşullarının, izleyicilerin ve tabii ki yöneticinin sahip olduğu özellikler, çeşitli lider davranışlarının ve tarzlarının sergilenmesine neden olmaktadır. Bazen birden fazla liderlik özelliğinin sergilendiği görülürken, bazen de tek bir liderlik tarzı doğrultusunda bir yönetim ve iletişim sürecinin götürüldüğü görülebilmektedir.

Geçmişten günümüze tüm toplumlar ihtiyaç duydukları ve istedikleri lider türünü yetiştirmiş ve akabinde kültürel alışkanlıklarını devam ettirmelerini ve toplumsal ihtiyaçlarını karşılamasını beklemişlerdir. Günümüze kadar geçen süre içerisinde çok sayıda toplum, yasaya ve vicdana aykırı olarak kötü ve acımasızca, işkenceye, baskı ve katliamlara maruz kalmıştır. Bir toplumun bunlara karşı varlığını koruyup, devam ettirebilmesi ancak kültürel değerlerini korumasıyla ve başarılı, etkili liderlere sahip olmasıyla olmuştur. Toplumların bolluk ve rahatlık içinde düzenlerinin daimi olmasında liderlerinin payı büyüktür. Bir toplumun kültürel değerlerindeki ve inançlarındaki temel amaç varlığını devam ettirme içgüdüdür. Her toplum kendisine farklı bir sistem kurmuş ve bu yapı içerisinde liderlerin önemli bir rolü olmuştur. Liderler farklı fikir ve çözümler üretirler. Her toplum kendi kültürel değerlerini oluşturur. Toplumların bir araya gelme arzusu kendi kültürel değerlerinin oluşumuna dayanır. Bütün sistemler

kendi liderlerini çıkarırlar ve bu liderler yeterli bilgi, uzmanlığa ve yeterliliği olan; buyurma, yaptırma ya da yasak etme hakkına sahip, kuralları tayin eden kişilerdir. Her ne kadar liderlik tek bir kişide toplansa da bazen baskı ve zorlama olmadan etrafındaki devlet erkânıyla birlikte hareket eden ve yöneten liderlerde bulunmaktadır.

Genel olarak tüm örgütlerde, örgütün yönetimi, yönetimde liderliğin önemi, üzerinde çok durulan ve çözümler üretilmeye çalışılan bir konudur. Özel bir örgüt yapısı olan siyasi partiler, hem yapısı hem yönetim süreci ve hem de işleyişi açısından diğer örgütlerden ayrılan bir özelliğe sahiptir. Siyasi partilerin gönüllülük esasına dayalı bir organizasyon olması, aidiyet bağının her zaman resmi bir ilişkiye bağlı olmaması ve karşılıklı olarak maddi çıkarlar kadar manevi beklentilerin de ön planda olduğu örgütler olması nedeniyle, diğer örgütlerden daha farklı bir yönetim ve liderlik sürecine sahip olmasına neden olmaktadır.

Liderlikle ilgili yapılan çalışmaların, geliştirilen yaklaşım ve teorilerin çoğunluğu işletme kökenlidir. Siyasi liderlikle ilgili daha kapsayıcı, çalışmalara ve yaklaşımlara ihtiyaç duyulmaktadır. Kuşkusuz ülkelerin kendilerine özgü sosyo kültürel yapılarının sonucu olarak genel geçer bir siyasi liderlik teorisine ulaşabilmek kolay değildir. Fakat siyasi liderliği tanımlayacak daha evrensel niteliklere sahip farklı yaklaşımların literatürdeki varlığı siyasi liderlikle ilgili bundan sonra yapılacak olan çalışmaların gelişmesine katkı yapacaktır. Bu bağlamda hazırladığımız çalışmanın, ülkemizde siyasi liderlikle ilgili kuramsal çalışmalarda görülen eksikliğin giderilmesine katkı sağlamasını ve gelecekte yapılacak benzer çalışmalar için örnek teşkil etmesini umuyoruz.

KAYNAKÇA

Akat, İlder. *İşletme Yönetimi*. İstanbul: Beta Basım Yayım, 1994.

Akşit, Hüseyin. *Yönetim ve Yöneticilik (2. Baskı b.)*. İstanbul: Kumsaati Yayınları, 2010.

Arklan, Ümit. *Siyasi Liderlikte Karizma Olgusu: Recep Tayyip Erdoğan Örneğinde Teorik ve Uygulamalı Bir Çalışma*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2004.

Artan, İnci Bozkurt, *Davranışlarımızdan Seçmeler (Örgütsel Yaklaşım)- Liderlik*, 1999.

Aslan, Şebnem. *Geçmişten Günümüze Liderlik Kuramları*. Konya: Eğitim Yayınevi, 2013.

Bass, Bernard - Bass, Ralph Melvin. *Stogdill' s Handbook of Leadership, Theory, Research & Managerial Applications*. New York: The Free Press, 1990.

Damlapınar, Zülfikar - Balcı, Şükrü. *Siyasi İletişim Sürecinde Seçimler Adaylar İmajlar*. Konya: Literatürk Academia Yayınları, 2014.

Demirtaş, Salih. *Liderlik Teorileri ve Karizmatik Liderlik*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1997.

Doğan, Mehmet. *Karizmatik Liderlik Bağlamında Türk Siyasetçilerinin Değerlendirilmesi*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.

Dubrin, Andrew J., *Essentials of Management*, 8th Edition. Ohio: South-Western Cengage Learning, 2009.

Erçetin, Şule, *Lider Sarmalında Vizyon*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2000.

Erdoğan, İlhan, *İşletmelerde Davranış*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayınları, 1991.

Ergezer, Bahattin. *Liderlik ve Özellikleri*. Üçüncü Basım. Ankara: Ocak Yayınları, 1998.

Fındıkçı, İlhami. *Bir Gönül Yolculuğu Hizmetkâr Liderlik*. İstanbul: Alfa, 2013.

Göksu, Oğuz. *Siyasi Liderlik ve R. Tayyip Erdoğan'ın Liderlik Kodları*. Konya: Literatürk Akademi, 2018.

Gül, Hasan. *Karizmatik Liderlik ve Örgütsel Bağlılık İlişkisi Üzerine Bir Araştırma*. Kocaeli: Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2003.

Güney, Salih. *Liderlik*. 1. Baskı, İstanbul: Nobel Yayınevi, 2012.

Heywood, Andrew. *Siyasetin Temel Kavramları*. Çev.: Hayrettin Özler, Birinci Basım, Ankara: Adres Yayınları, 2012.

Hogg, Michael - Vaughan, Graham. *Sosyal Psikoloji*. Çev.: İbrahim Yıldız ve Aydın Gelmez, İstanbul: Ütopya Yayınevi, 2006.

House, Robert J. "A 1976 Theory of Charismatic Leadership", *Paper Presented at the Southern Illinois University Fourth Biennial Leadership Symposium*, (1976): 1-32.

Kaya, Ali, *Yönetimde İnsan İlişkilerinin Sırları*, Konya: Eğitim Kitabevi

Yayınları, 2006.

Lussier, Robert N. - Achua, Christoher F., *Leadership: Theory, Application and Skill Development*. 4th Edition. Ohio:South-Western Cengage Learning, 2009.

Martin, Bruce - Cashel, Christine - Wagstaff, Mark, Breunig, Mary. *Outdoor Leadership*. Ankara: Bıçaklar Kitabevi, 2006.

Morrell, Kevin - Hartley, Jean. "A Model of Political Leadership." *Human Relations* 59/4 (2006): 483-504.

Murray, Kevin. *Liderlik Dili, Başarılı CEO'ların İletişim Sırları*. Çev.: Ümit Şensoy. Birinci Basım. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2015.

Okur Çakıcı, Fatma. *Seçmen Tercihinin Belirmesinde Lider Faktörü: Doğu Karadeniz Örneği*. Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014.

Özgül, Bülent. "Türkiye Nasıl Bir Siyasi Liderlik İstiyor?", *Toplum ve Demokrasi Dergisi* 9/19-20 (2015): 151-161.

Polat, Cihat - Külter, Banu "Genç Seçmenler Gözüyle Siyasi Ürün (Siyasi Lider) Özellikleri: Ankara'daki Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma". *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* 5/1 (2008): 1-31.

Sabuncuoğlu, Zeyyat - Tüz, Melek. *Örgütsel Psikoloji*. Bursa: Ezgi Kitabevi, 2001.

Sampson, Eleri. *İmaj Faktörü*. İstanbul: Rota Yayın, 1995.

Şahan, Süleyman. *Liderin Siyasal Kimliğinin ve İmajının Seçmenin Oy Verme Davranışındaki Rolü*.: Gaziantep, Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020.

Tucker, Robert C. "The Theory of Charismatic Leadership", *Daedalus* 97/3 (1968): 731-756.

Ünal Erzen, Meltem. "Siyasi Lider İmajının Seçimlerde Etkisi." *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi* 31 (2008): 65-80.

Woods, Philips Arthur. *Democratic Leadership in Education*. First Published, London: Paul Chapman Publishing, 2005.

Yalın, Bahar Eroğlu. "Siyasi Liderliği "Duygusal" Düşünmek: Siyasi Parti Liderlerinin Üniversite Gençliği Üzerindeki Duygusal Zekâ Algısı", *Karadeniz*

Araştırmaları 35/35 (2012): 145-179.

Yıldırım, Ayşe Aslı. *Siyasi İletişim Sürecinde Hitabet Sanatının Kullanılmasının Liderin Başarısına Etkisi: Recep Tayyip Erdoğan Örneği*, Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.

Yörük, Durmuş - Dünder, Süleyman - Topçu, Birol. “Türkiye'deki Belediye Başkanlarının Liderlik Tarzı ve Liderlik Tarzını Etkileyen Faktörler”, *Ege Akademik Bakış Dergisi* 11/1 (2011): 103-109.